

Analiza sustava sprječavanja pranja novca

Mikšić, Ela

Undergraduate thesis / Završni rad

2023

Degree Grantor / Ustanova koja je dodijelila akademski / stručni stupanj: **University of Zagreb, Faculty of Economics and Business / Sveučilište u Zagrebu, Ekonomski fakultet**

Permanent link / Trajna poveznica: <https://um.nsk.hr/um:nbn:hr:148:674576>

Rights / Prava: [Attribution-NonCommercial-ShareAlike 3.0 Unported/Imenovanje-Nekomercijalno-Dijeli pod istim uvjetima 3.0](#)

Download date / Datum preuzimanja: **2024-07-23**

Repository / Repozitorij:

[REPEFZG - Digital Repository - Faculty of Economics & Business Zagreb](#)

Sveučilište u Zagrebu

Ekonomski fakultet

Preddiplomski stručni studij Poslovna ekonomija

ANALIZA SUSTAVA SPRJEČAVANJA PRANJA NOVCA

Završni rad

Ela Mikšić

Zagreb, veljača, 2023.

Sveučilište u Zagrebu

Ekonomski fakultet

Preddiplomski stručni studij Poslovna ekonomija

ANALIZA SUSTAVA SPRJEČAVANJA PRANJA NOVCA

THE MONEY LAUNDERING PREVENTION SYSTEM

Završni rad

Student: Ela Mikšić / JMBAG: 0067608169

Mentor: Izv.prof. dr. sc. Maja Mihelja Žaja

Zagreb, veljača, 2023.

Sveučilište u Zagrebu
Ekonomski fakultet

IZJAVA O AKADEMSKOJ ČESTITOSTI

Izjavljujem i svojim potpisom potvrđujem da je završni/diplomski rad isključivo rezultat mog vlastitog rada koji se temelji na mojim istraživanjima i oslanja se na objavljenu literaturu, a što pokazuju korištene bilješke i bibliografija.

Izjavljujem da nijedan dio rada nije napisan na nedozvoljen način, odnosno da je prepisan iz necitiranog rada, te da nijedan dio rada ne krši bilo čija autorska prava.

Izjavljujem, također, da nijedan dio rada nije iskorišten za bilo koji drugi rad u bilo kojoj drugoj visokoškolskoj, znanstvenoj ili obrazovnoj ustanovi.

(mjesto i datum)

(vlastoručni potpis studenta)

SADRŽAJ

1.	UVOD	1
2.	POJMOVNO ODREĐENJE NOVCA	2
2.1.	Pojam Novca	2
2.2.	Povijesni pregled	3
2.3.	Funkcije novca	4
2.4.	Značaj novca	5
3.	KONCEPT PRANJA NOVCA	6
3.1.	Pojam pranja novca	6
3.2.	Proces pranja novca.....	9
3.3.	Učinci pranja novca.....	11
3.4.	Šteta i posljedice nastale od pranja novca	12
4.	SUSTAV ZA SPRJEČAVANJE PRANJA NOVCA	15
4.1.	Tipologija borbe proti pranja novca	16
4.2.	Suvremeni trendovi pranja novca.....	17
4.3.	Globalizacija i financijska liberalizacija	20
4.4.	Sustav mjera protiv pranja novca	22
4.5.	Angažiranje financijskog sektora	26
5.	SPRJEČAVANJE PRANJA NOVCA U RH.....	28
5.1.	HNB i ured za sprječavanje pranja novca	28
5.2.	Analiza pranja novca u Hrvatskoj u Uredu za sprječavanje pranja novca.....	29
6.	SPRJEČAVANJE PRANJA NOVCA U VRIJEME PANDEMIJE COVID-19.....	30
7.	ZAKLJUČAK	31
	LITERATURA.....	32

1. UVOD

Predmet i cilj rada

Opće je poznata činjenica da je pranje novca kazneno djelo, a ovdje taj čin dobiva drugu dimenziju jer dolazi do financiranja i poticanja terorizma diljem svijeta samim pranjem novca.

Struktura rada

Smatra se da je ovaj pojam povezan s poviješću mafije i njezinim razvojem u Sjedinjenim Državama. Pojam pranje novca u sudskom i pravnom kontekstu prvi se put susreo 1973. godine u Sjedinjenim Državama povodom afere Watergate 1982. Ovaj pojam također dobiva svoj pravni okvir. Danas se tim pranjem u najčešćem slučaju financiraju islamistički fundamentalisti kao i kriminalne organizacije (npr. Kolumbijski karteli itd.). Pranje novca jedan je od glavnih zločina s kojim su zemlje širom svijeta najviše zabrinute. Ovaj rad ispituje razvoj borbe protiv pranja novca. Pokazat će se da je kontrola pranja novca nastala kao odgovor na niz opasnosti od održavanja vladavine zakona i integriteta i stabilnosti financijskog sustava uzrokovanih porastom profitno motiviranih zločina i organiziranog kriminala zajedno s pranje prihoda od toga. Nadalje će se pokazati da kontrola pranja novca može promijeniti način na koji tijela provođenja zakona provode istrage, što se tiče kriminala koji donose značajne iznose prihoda. Umjesto da prvo identificiraju osumnjičenog, istražna tijela prvo bi locirala imovinsku korist koja će se koristiti kao otkriće zločina koji je stvorio njih i njegovog počinitelja ili će biti osnova za optuživanje njega ili onih koji pere njegov prihod od pranja novca uvreda. Napokon će se pokazati da je ovaj pristup učinkovit u kontroli kriminala usmjerenog na profit i organizirani kriminal. Pranje novca definirano je kao kazneno djelo u kojem se prihod od drugih kaznenih djela prikriva i transformira s namjerom da se integrira u pravni financijski sustav.

Izvori podataka

Literatura za ovaj rad bazirana je na stručnoj literaturi koja se tiče sveučilišnih udžbenika i ostalih pouzdanih stručnih izvora.

2. POJMOVNO ODREĐENJE NOVCA

Novac je bilo koja stavka ili provjerljiva evidencija koja je općenito prihvaćena kao plaćanje robe i usluga i vraćanje dugova, poput poreza, u određenoj zemlji ili društveno-ekonomskom kontekstu.

2.1. Pojam Novca

Glavne funkcije novca razlikuju se kao: sredstvo razmjene, obračunska jedinica, skladište vrijednosti, a ponekad i standard odgođenog plaćanja. Svaka stavka ili provjerljivi zapis koji ispunjava ove funkcije može se smatrati novcem. (Aglietta i Orlean 2004., str 19.) Novac je povijesno pojavni fenomen na tržištu koji uspostavlja robni novac, ali gotovo svi suvremeni novčani sustavi temelje se na fiat novcu. Novac Fiata, kao i bilo koji ček ili novčanica, bez uporabne je vrijednosti kao fizička roba. Vrijednost dobiva proglašavanjem od strane vlade zakonskim sredstvom plaćanja; to jest, mora se prihvatiti kao oblik plaćanja unutar granica zemlje, za "sve dugove, javne i privatne". Krivotvoreni novac može prouzročiti da dobar novac izgubi na vrijednosti. (Aglietta i Orlean 2004., str 120.). Novčana masa države sastoji se od valute (novčanica i kovanica) i ovisno o određenoj definiciji koja se koristi, jedne ili više vrsta bankovnog novca (stanja na tekućim računima, štednim računima i drugim vrstama bankovnih računa). Bankovni novac, koji se sastoji samo od zapisa (uglavnom kompjuteriziranih u modernom bankarstvu), čini daleko najveći dio širokog novca u razvijenim zemljama.

Riječ novac potječe od latinske riječi moneta sa značenjem "novčić" putem francuskog monnaie. Vjeruje se da latinska riječ potječe iz hrama Junone, na Kapitolinu, jednom od sedam rimskih brda. U drevnom svijetu Junonu su često povezivali s novcem. Hram Juno Moneta u Rimu bio je mjesto gdje se nalazila kovnica drevnog Rima. Naziv "Juno" možda potječe od etrurske božice Uni (što znači "ona", "jedinostvena", "jedinica", "unija", "ujedinjena") i "Moneta", bilo od latinske riječi "monere" (podsjetiti, upozoriti ili uputiti) ili grčka riječ "moneres" (sama, jedinstvena). (Ferguson, 2009. str 66.) U zapadnom svijetu je prevladavajući izraz za novac od kovanica, koji potječe od latinskog u specie, što znači 'u naturi'.

2.2. Povijesni pregled

Upotreba metoda sličnih razmjena može datirati prije najmanje 100 000 godina, iako nema dokaza o društvu ili gospodarstvu koje se prvenstveno oslanjalo na razmjenu. Umjesto toga, nemonetarna društva djelovala su uglavnom na principima ekonomije darova i duga. (Aglietta i Orlean 2004., str 19.) Kad se ustvari dogodila razmjena, obično je to bilo između potpuno nepoznatih osoba ili potencijalnih neprijatelja. Mnoge su kulture širom svijeta na kraju razvile upotrebu robnog novca. Mezopotamski šekel bio je jedinica težine i oslanjao se na masu otprilike 160 zrna ječma. Prva upotreba tog izraza došla je iz Mezopotamije oko 3000. pne. Društva u Americi, Aziji, Africi i Australiji koristila su novac od ljuške - često ljuške kaurija (*Cypraea moneta* L. ili *C. annulus* L.). Prema Herodotu, Lidijanci su prvi ljudi koji su uveli upotrebu zlatnika i srebrnjaka. Suvremeni znanstvenici smatraju da su ovi prvi žigovi kovani oko 650 do 600 godina prije Krista. (Ferguson, 2009. str 68.). Sustav robnog novca na kraju je evoluirao u sustav reprezentativnog novca. Do toga je došlo jer su trgovci zlatom i srebrom ili banke izdavali račune svojim deponentima - koji se mogu iskoristiti za položeni robni novac. Na kraju su ti računi postali općenito prihvaćeni kao sredstvo plaćanja i korišteni su kao novac.

Papirni novac ili novčanice prvi su se put upotrijebili u Kini tijekom dinastije Song. Te su novčanice, poznate kao "jiaozi", nastale iz zadužnica koje su se koristile od 7. stoljeća. Međutim, oni nisu istisnuli robni novac i koristili su se uz novčiće. U 13. stoljeću papirnati novac postao je poznat u Europi putem računa putnika, poput Marca Pola i Williama od Rubrucka. (Ferguson, 2009. str 69.). Račun papirnato novca Marka Pola za vrijeme dinastije Yuan tema je poglavlja njegove knjige, Putovanja Marka Pola, pod naslovom "Kako Veliki Kaan uzrokuje koru drveća, napravljenu od nečega poput papira, da bi novac prošao svugdje njegova zemlja.

Postoji zanimljiva činjenica i povezanost kakaa i novca. Još u vrijeme prapovijesnih civilizacija, Maya i Asteka prije 1400 godina, kakaova zrna bila su iznimno cijenjena i koristila su se kao novac. Deset zrna kaka moglo se zamijeniti za zeca, a za 100 zrna kaka mogao se kupiti rob. Domovina čokolade je Južna i Srednja Amerika, ondje raste njezin glavni sastojak kakaovac. U jednom plodu ima i do 3000 sjemenki koje se suše, kuhaju i melju u sitni prah, pa je tako sve krenulo i do prvog pojma sredstva plaćanja tzv. Mayanska legenda čokolade.

Novčanice su prvi put u Europi izdale Stockholms Banco 1661. godine, a opet su se koristile i uz kovanice. Zlatni standard, monetarni sustav u kojem su sredstvo razmjene papirnatu novčanice koje se mogu pretvoriti u unaprijed određene, fiksne količine zlata, zamijenio je upotrebu zlatnika kao valute u Europi od 17. do 19. stoljeća. Ove novčanice zlatnog standarda postale su zakonsko sredstvo plaćanja i nije se obeshrabrivao njihov otkup u zlatnicima. Početkom 20. stoljeća gotovo su sve zemlje usvojile zlatni standard, podržavajući svoje zakonske novčane zapise fiksnim količinama zlata. (Aglietta i Orlean 2004., str 22.)

2.3. Funkcije novca

U knjizi Novac i mehanizam razmjene (1875.) William Stanley Jevons slavno je analizirao novac u smislu četiri funkcije: sredstvo razmjene, uobičajena mjera vrijednosti (ili obračunska jedinica), standard vrijednosti (ili standard odgođenog plaćanja) i skladište vrijednosti. (Aglietta i Orlean 2004., str 25.) Ovaj će dvoboj kasnije postati široko popularan u udžbenicima makroekonomije. Većina modernih udžbenika sada navodi samo tri funkcije, sredinu razmjene, obračunsku jedinicu i skladište vrijednosti, ne uzimajući u obzir standard odgođenog plaćanja kao izdvojenu funkciju, već ga podvodeći u ostale.

Bilo je mnogo povijesnih sporova oko kombinacije novčanih funkcija, neki tvrde da im je potrebno više razdvajanja i da je jedna jedinica nedovoljna da bi se nosila sa svima. Jedan od tih argumenata je da se uloga novca kao sredstva razmjene sukobljava s ulogom zalihe vrijednosti: njegova uloga zalihe vrijednosti zahtijeva zadržavanje bez trošenja, dok uloga medija razmjene traži da cirkulira. (Ferguson, 2009. str 72.) Drugi tvrde da je pohranjivanje vrijednosti samo odgoda razmjene, ali ne umanjuje činjenicu da je novac sredstvo razmjene koje se može prenijeti i kroz prostor i kroz vrijeme. Izraz "financijski kapital" općenitiji je i sveobuhvatniji pojam za sve likvidne instrumente, bez obzira jesu li jednoobrazno priznata ponuda.

Kada se novac koristi za posredovanje razmjene dobara i usluga, on obavlja funkciju medija razmjene. Time se izbjegava neučinkovitost barter sustava, poput nemogućnosti trajnog osiguranja "slučajnosti želja". Na primjer, između dviju strana u barter sustavu, jedna strana možda nema ili izrađuje predmet koji druga želi, što ukazuje na nepostojanje slučajnosti želja. Imati sredstvo razmjene može ublažiti ovaj problem, jer prvi može imati slobodu trošiti vrijeme na druge stvari. Obračunska jedinica (u ekonomiji) je standardna numerička novčana

jedinica mjerenja tržišne vrijednosti robe, usluga i drugih transakcija. Također poznata kao "mjera" ili "standard" relativne vrijednosti i odgođenog plaćanja, obračunska jedinica nužan je preduvjet za formuliranje komercijalnih sporazuma koji uključuju dug. Novac djeluje kao standardna mjera i zajednička denominacija trgovine. Stoga je osnova za kotiranje i pogađanje cijena.

Danas funkciju svjetskog novca obnašaju tako zvane referentne valute, odnosno valute konvertibilne u suvremenom smislu konvertibilnosti. (Matić, 2011., str. 71.) Svjetski novac ima dosta sličnu funkciju kao i nacionalni novac iz tog razloga da služi kao mjera vrijednosti, te sredstvo prometa i bogastva na svjetskoj razini.

2.4. Značaj novca

U ekonomiji je novac bilo koji financijski instrument koji može ispuniti funkcije novca (detaljno opisano gore). Ovi se financijski instrumenti zajedno nazivaju novčanom ponudom gospodarstva. Drugim riječima, novčana masa je broj financijskih instrumenata unutar određene ekonomije koji su dostupni za kupnju dobara ili usluga. (Aglietta i Orlean 2004., str 44.) Budući da se novčana masa sastoji od različitih financijskih instrumenata (obično valute, depozita po viđenju i raznih drugih vrsta depozita), količina novca u gospodarstvu mjeri se zbrajanjem tih financijskih instrumenata koji stvaraju monetarni agregat. Suvremena monetarna teorija razlikuje različite načine mjerenja zalihe novca ili novčane mase koja se ogleda u različitim vrstama monetarnih agregata, koristeći sustav kategorizacije koji se fokusira na likvidnost financijskog instrumenta koji se koristi kao novac.

Najčešće korišteni novčani agregati (ili vrste novca) konvencionalno su označeni M1, M2 i M3. To su sukcesivno veće agregatne kategorije: M1 je valuta (kovanice i mjenice) plus depoziti po viđenju (kao što su tekući računi); M2 je M1 plus štedni računi i oročeni depoziti ispod 100 000 USD; M3 je M2 plus veći oročeni depoziti i slični institucionalni računi. M1 uključuje samo najlikvidnije financijske instrumente, a M3 relativno nelikvidne instrumente. Precizne definicije M1, M2 itd. Mogu se razlikovati u različitim zemljama. (Dvornik, 1975., str. 90.) Također se koristi još jedna mjera novca, M0; za razliku od ostalih mjera, ne predstavlja stvarnu kupovnu moć poduzeća i kućanstava u gospodarstvu. M0 je osnovni novac ili iznos novca koji je stvarno izdala središnja banka neke zemlje. Mjeri se kao

valuta plus depoziti banaka i drugih institucija u središnjoj banci. M0 je ujedno i jedini novac koji može zadovoljiti obvezne rezerve komercijalnih banaka. (Aglietta i Orlean 2004., str 44.)

Kada se zlato i srebro koriste kao novac, novčana masa može rasti samo ako se ponuda ovih metala poveća rudarstvom. Ta će se stopa porasta ubrzati tijekom razdoblja navala zlata i otkrića, na primjer kada je Kolumbo otkrio Novi svijet i vratio zlato i srebro u Španjolsku ili kada je zlato otkriveno u Kaliforniji 1848. To uzrokuje inflaciju kao vrijednost zlata ide dolje. Međutim, ako stopa vađenja zlata ne može pratiti rast gospodarstva, zlato postaje relativno vrijednije, a cijene (denominirane u zlatu) će pasti, što će uzrokovati deflaciju. Deflacija je bila tipičnija situacija tijekom više od stoljeća kada su se zlato i papirnati novac potpomognuti zlatom koristili kao novac u 18. i 19. stoljeću. (Aglietta i Orlean 2004., str 50.) Suvremeni monetarni sustavi temelje se na fiat novcu i više nisu vezani uz vrijednost zlata te je kontrola količine novca u gospodarstvu poznata pod nazivom monetarna politika. Monetarna politika je postupak kojim vlada, središnja banka ili monetarna vlast upravlja novčanom masom kako bi postigla određene ciljeve. Cilj monetarne politike obično je prilagoditi ekonomski rast u okruženju stabilnih cijena.

3. KONCEPT PRANJA NOVCA

3.1. Pojam pranja novca

Pranje novca znači obradu novca stečenog ilegalno kako bi se pokrilo njegovo pravo podrijetlo. Pranje novca znači proces legalizacije novčanog dohotka stečenog nezakonitim (kriminalnim) radnjama. Često se govori da pojam pranja novca potječe iz vremena zabrane alkohola u Sjedinjenim Državama. (Bolta, 2010. str 21.) U to je vrijeme velika količina novca koja je dolazila od uvoza, proizvodnje i prodaje alkohola i drugih djelatnosti pokrivena na razne načine. Novac je bio gotovina, često u malim apoenima, što je odmah pokrenulo pitanja prilikom polaganja većih iznosa u banku. Kao rješenje, gangsteri su počeli otvarati tvrtke s automatima i praonicama, otuda i naziv.

Pranje novca velika je prijetnja integritetu financijskih institucija (što se vidi u Rusiji, gdje mafija kontrolira mnoge najvažnije banke u zemlji), što dovodi tvrtke u legalno poslovanje u nepovoljan položaj (kao što je slučaj u Kolumbiji).

Definicija uspostavljena Konvencijom UN-a iz 1988., prihvaćenom u 166 zemalja, pod pojmom pranja novca uključuje:

- stjecanje, posjedovanje ili korištenje imovine sa znanjem u trenutku primitka da takva imovina potječe od kaznenih djela ili od djela sudjelovanja u takvoj radnji,
- sudjelovanje u udruživanju s ciljem činjenja, pokušaja i pomaganja, podržavanja, pomaganja i savjetovanja u bilo kojoj radnji spomenutoj u prethodnom stavku,
- prenamjena ili prijenos imovine, znajući da takva imovina potječe od kriminalnih radnji ili od djela sudjelovanja u tim aktivnostima u svrhu prikrivanja ili prikrivanja ilegalnog podrijetla imovine ili pomaganja bilo kojoj osobi koja je uključena u takve radnje kako bi se izbjegle posljedice njezinih akcija,
- prikrivanje ili prikrivanje stvarne prirode, izvora, mjesta, raspolaganja, kretanja, prava u vezi s vlasništvom ili vlasništva sa znanjem da imovina potječe iz kaznenih djela ili iz djela sudjelovanja u takvoj radnji.

Postoji nekoliko različitih definicija ovog pojma: (Bolta, 2010. str 21.)

- Prema Oxford English Dictionary (1989.), pranje novca odnosi se na prijenos novca sumnjivog podrijetla, uglavnom u strane zemlje, kako bi se kasnije vratio u optjecaj kroz naizgled čiste, legalne izvore.
- Ujedinjeni narodi pranje novca definiraju kao svako prikrivanje ili pokušaj prikrivanja podrijetla novca ili kapitala proizašlog iz kriminalnih radnji.
- U Međunarodnim smjernicama protiv pranja novca pranje novca definirano je kao kazneno djelo gdje se imovina od drugog kaznenog djela prikriva i transformira s namjerom da se integrira u pravni financijski sustav. Ova definicija Vijeća Europe donesena 1997. godine smatra se općeprihvaćenom definicijom.
- Povjerenstvo predsjednika definira ovaj pojam kao postupak kojim netko prikriva postojanje, ilegalno podrijetlo ili ilegalnu upotrebu dohotka, a zatim ga prikazuje kao legitiman.

Pranje novca dijeli se na: pranje novca na malo i pranje novca na veliko. Maloprodajno pranje novca mala je količina novca koja potječe od kriminalnih radnji i koja se "pere" u zemlji, dok pranje novca znači velike količine novca koja se "pere" putem niza računa kod različitih institucija u nekoliko zemalja. Naime, novac postaje važan tek kad se ubrizga u ekonomski sustav. U svemu tome najvažnije je pitanje podrijetla novca. (Izvor: Carinski vjesnik br.10.,

2010., str 30). Problemi pranja novca prisutni su u cijelom svijetu, ne poznaju državne granice i zahtijevaju globalna rješenja. Pranje novca događa se svugdje u svijetu, ali uvijek se čine naponi da se odaberu zemlje koje ne podržavaju FATF, no međutim nisu postigle napredak u provedbi njegovih preporuka.

Iako je pranje novca globalni problem, postoje značajne razlike između pojedinih zemalja, što je posebno vidljivo u zemljama u tranziciji. Zemlje koje su više uključene u svjetske ekonomske tokove i koje su napredovale u procesu tranzicije imaju manje problema od zemalja koje kasne s tranzicijom. Također, sprječavanje pranja novca nije samo borba protiv kriminala, već i nastojanje da se očuva integritet finansijskih institucija i finansijskog sustava u cjelini. Međunarodno pranje novca temelji svoje postojanje na razlikama u finansijskim i bankarskim odredbama u zakonodavstvu pojedinih zemalja. Stoga je potrebno smanjiti razlike ako se one ne mogu u potpunosti eliminirati. Također je važno pronaći nova zakonska rješenja u borbi protiv pranja novca kao i stvaranje i razvoj novih specijaliziranih usluga.

Slika 1. Prikaz sheme pranja novca

Izvor: <https://gong.hr/2022/01/21/gongove-preporuke-za-suzbijanje-pranja-novca/>

Prihod od kriminala znači finansijsku korist proizašlu iz kriminala. Poput drugih vrsta plodova zločina, poput ukradene robe, i oni bi se mogli koristiti kao dokaz zločina. Osoba koja posjeduje ukradenu robu može se sumnjivati za umiješanost u zločin baš kao i osoba koja posjeduje imovinsku korist stečenu kaznenim djelom. Kako bi se izbjeglo otkrivanje, kriminalci prikrivaju kriminalno podrijetlo te dobiti, a također im pružaju očitu legitimnost. Ovo je ponašanje danas poznato kao pranje novca. To isto pranje novca ne treba

biti složeno i sofisticirano. Pranje novca u osnovi predstavlja dvije različite prakse: (Camdessus, 1998., str. 55)

- u svom prvom i najograničenijem smislu pojam opisuje pretvorbu gotovine zamjenom količine ilegalno zarađene valute za neke vrste prenosivih instrumenata ili drugu imovinu koja može biti korištena u trgovini bez otkrivanja ilegalnog izvora sredstava korištenih za njegovu kupnju.
- u svojoj drugoj i šire prihvaćenoj upotrebi, odnosi se na niz diskretnih koraka koji započinju uglavnom tamo gdje postupak konverzije valute staje.

U ovom procesu, pranje je metoda za stjecanje imovine ili udjela u imovini, tako da vlasnik može i obračunavati i uživati bogatstvo, a istovremeno ostati imun na uspješne istrage nečistog porijekla tog bogatstva. (Camdessus, 1998. str 56.) Razlika između ove dvije prakse pokazuje da pranje novca ne mora biti proces. Jednostavna razmjena dobiti stečene kriminalom s imovinom bez otkrivanja njihovog kriminalnog podrijetla teško bi se mogla opisati kao postupak. To je u potpunoj suprotnosti s drugom vrstom pranja koja je očito proces.

Podmorske zone, o kojima će biti riječi kasnije, posebno su pogodne za pranje novca (Bahami, Barbados, Cipar, Lihtenštajn, Monako, Jersey, Kamanski otoci itd.). Pranje novca ima širok raspon posljedičnih učinaka koji utječu na ekonomske, političke i socijalne strukture svake zemlje. Neke od najznačajnijih posljedica pranja novca su: pad poslovanja legalnog privatnog sektora, utjecaj na devizne tečajeve i kamatne stope, opći poremećaji i nestabilnost javnih prihoda, pad ugleda zemlje. Smanjenje javnih prihoda zbog posljedica pranja novca od posebne je važnosti za zemlje u razvoju. (Bolta, 2010., str. 21)

3.2. Proces pranja novca

Svaki slučaj pranja novca uključuje mnogo različitih tehnika koje su obično složene, promišljene i tajne. Zajedničko im je da im se mora sakriti izvorno podrijetlo i vlasništvo nad novcem te da klijenti žele zadržati kontrolu nad samim postupkom i, ako je potrebno, promijeniti ga. Prljavi novac je najteže pronaći. (Bolta, 2010. str. 23). Stoga države koje sprečavaju pranje novca moraju kontrolirati: transakcije nekretninama, životno osiguranje, kockanje, darove, nasljedstva i zajmove iz inozemstva, a posebno fiktivno plaćanje drugim zemljama fiktivnih računa za nepostojeću robu.

Većina ilegalnih sredstava obično se izvozi u gotovini u inozemstvo. Za ove međunarodne slučajeve pranja novca počinitelji gospodarskog kriminala zapošljavaju financijske stručnjake za sigurnost i administrativnu učinkovitost. Većina njih ulaže u sektore koji imaju "sukladne ulazne membrane", iako se mali dio odmah reinvestira u nezakonite radnje za održavanje i povećanje poslovanja.

Postupak pranja novca odvija se u tri faze: (Katušić-Jergović, 2007., str.41)

- Deponiranje, stavljanje (depoziti),
- Stratifikacija i transformacije (polaganje),
- Integracija.

U prvoj fazi novac, odnosno novac stvoren temeljem ilegalnih aktivnosti, ubrizgava se u financijske tokove. Taj novac ulazi u financijski sustav na način koji izbjegava otkrivanje podataka od strane banaka ili zakonodavstva.

U sljedećoj fazi taj se novac često prenosi ili pretvara u druge vrijednosti. Stvarna priroda sredstava od ilegalnih aktivnosti prekriva se kroz niz transakcija kako bi bilo nemoguće utvrditi njihovo podrijetlo i revizije. Često uključuje kretanje novca kroz više zemalja i često je povezano s fazom pologa.

Transformacija se može primijeniti: (Brlić, 2010. str. 17.)

- Preko banke,
- Kroz ostale financijske aktivnosti,
- Kroz komercijalne aktivnosti,
- Lažne tvrtke.

U završnoj fazi, uspješno opran novac integrira se u financijski sustav i ti se fondovi ponovno uključuju u legalne ekonomske tokove. Strane banke i strane korporacije mogu se povezati s tim, a država će teško odrediti legitimitet zbog zakona o tajnosti banaka ili nedostupnosti u korporaciji ili tvrtki. Iako je korisno, ovo objašnjenje ne odražava stvarnost pranja koja se trenutno prakticira iz niza razloga. Kako se faza smještaja usredotočuje isključivo na konvencionalne bankarske institucije, njegov je opseg ograničen u dva aspekta. Prvo, faza smještaja više se ne odnosi samo na tradicionalne financijske institucije, a drugo, faza smještaja prema ovom modelu usredotočena je na uvođenje "gotovine" u sustav. Ne uzima u obzir sve više korišteno podzemno bankarsko poslovanje za stavljanje novca u sustav.

Umjesto da koristi gotovinu, podzemno bankarsko poslovanje prenosi novac pomoću tokena za koje se smatra da su u strukturi sustava jednaki vrijednosti prenesenom iznosu. (Brlić, 2010. str. 17). Prijenos novca tada se može izvršiti bez stvarnog kretanja gotovine i uobičajenih bankarskih evidencija.

Uvodeći novac u financijski sustav, kriminalci bi preferirali metode koje ne stvaraju evidencije ili papirne tragove. To mogu, na primjer, učiniti krijumčarenjem ilegalne gotovine izvan jurisdikcije, u kojem slučaju će vjerojatno morati konsolidirati relativno male apone u oblik koji je prikladniji za nošenje, na primjer, veće bilješke. Oni također mogu koristiti veliki promet i relativno niska investicijska poduzeća za konsolidaciju, posebno ako su ta poduzeća izvan konvencionalnog bankarskog sustava. (Camdessus, 1998., str 68). Osim toga, tamo gdje se koristi sustav izvještavanja o transakcijama na temelju praga, oni mogu izbjeći stvaranje zapisa takozvanim *smurfingom* što je praksa po kojoj se velika količina gotovinskih transakcija razbija na manje od kojih je svaka ispod praga. Nakon što taj novac uđe u sustav, započinje proces stvaranja slojevite pozadine kao osiguranja. U ovoj je fazi glavna svrha kriminalaca prikriti ili zakloniti kriminalno podrijetlo novca. Oni bi stvorili složenu mrežu transakcija, koje često uključuju mnoštvo strana, s različitim pravnim statusima u što je moguće više jurisdikcija, putem kojih će se novac prati na valu lažnih ili obmanjujućih transakcija.

Ilegalni fondovi mogu imati oblik legalnog dohotka. To se događa kada se njima (ilegalnim sredstvima) kupuje imovina u ime fiktivne tvrtke, a nakon prodaje te imovine prihod od prodaje poprima oblik legalnog prihoda. Način primjene osnovnih tehnika ovisi o dostupnim mehanizmima pranja i potrebama kriminalnih organizacija.

3.3. Učinci pranja novca

Pranje novca i korupcija, koje su česte nuspojave, stvaraju opasnu prijetnju državnom suverenitetu, autoritetu državne vlasti, kršenju demokratskih vrijednosti i javnih institucija i velikoj šteti nacionalnom gospodarstvu. Pranje novca također može imati velik utjecaj na političku stabilnost. Poznati su slučajevi da predstavnici kokainskih kartela ili mafije pokušavaju, a ponekad i uspijevaju prodrijeti u središnje vlasti određenih zemalja i podmititi ih.

Sudionici pranja novca koriste posebno imenovane tvrtke za odvajanje prihoda stečenih kriminalom od procesa prikrivanja nezakonite dobiti. Budući da ove tvrtke imaju na raspolaganju velike svote novca, svoje proizvode i usluge mogu ponuditi po cijenama nižim od tržišnih. U nekim slučajevima te tvrtke postavljaju cijene koje su niže od cijena proizvođača i stoga su konkurentnije u usporedbi s drugim tvrtkama koje posluju legalno i prikupljaju sredstva na financijskim tržištima. Ti isti sudionici pranja novca reinvestiraju sredstva tamo gdje očekuju da njihovo podrijetlo neće biti otkriveno, a ne u aktivnosti s višim stopama povrata. Posljedice mogu biti smanjenje monetarne stabilnosti zbog neadekvatne raspodjele sredstava, neočekivane promjene u potražnji za novcem, povećana nestabilnost deviznih tečajeva, kamatnih stopa i međunarodnih tokova kapitala, što otežava vođenje stabilne i učinkovite ekonomske politike. (Brlić, 2010., str. 18). Budući da sudionici pranja novca nisu zainteresirani za povećanje dobiti od ulaganja, već za zaštitu i prikrivanje prirode tih sredstava, oni često ulažu u manje profitabilna ulaganja koja možda nisu korisna za zemlju, smanjujući na taj način njen potencijalni ekonomski rast.

Vrlo često pranje novca, posebno u zemljama u razvoju, dovodi do smanjenja proračunskih prihoda na temelju poreza, jer otežava prikupljanje i stoga slabi utjecaj države na ekonomsku politiku. Pola pranja novca potiče tradicionalni način utaje poreza, utaje zakona, krijumčarenja i bijega financijskih sredstava, što sve povećava porezno opterećenje onih koji plaćaju porez. (Unger, 2007., str.33). Provedba programa privatizacije, odnosno ekonomskih reformi, može biti ugrožena zbog pranja novca, posebno u privatizaciji državnih poduzeća. U usporedbi s legalnim investitorima, sudionici pranja novca mogu ponuditi više cijene. To je izraženo u zemljama u razvoju, koje zbog procesa privlačenja investicija mogu postati meta transakcija pranja novca. (Katušić-Jergović, 2007., str.44)

Zbog povezanosti s transakcijama pranja novca, države mogu biti u opasnosti od pada reputacije. Kako pranje novca i druge ilegalne aktivnosti smanjuju povjerenje u financijska tržišta i gospodarski sustav, gospodarski rast zemlje može oslabiti.

3.4. Šteta i posljedice nastale od pranja novca

Prihod od kriminala, ako se uspješno opere, neće biti priznat kao takav i tako će izbjeći oduzimanje. Mogućnost uživanja zarade djeluje kao poticaj na počinjenje kaznenog djela, a stečeno bogatstvo također omogućuje daljnje nanošenje štete. U prošlosti su kriminalne

aktivnosti bile orijentirane na pojedinca, predatorske su prirode i općenito su donosile relativno malu količinu prihoda. (Camdessus, 1998., str. 66). Tradicionalne kaznene sankcije, poput zatvora, vjerojatno su dovoljne odvraćale. Međutim, u moderno doba bilježi se porast broja kaznenih djela koja donose značajan prihod, posebno organiziranih s naglaskom na raspodjelu potreba zabranjene konzumacije saučesničke javnosti.

Trgovina drogom glavni je primjer. U tim zločinima malo je vjerojatno da će tradicionalne kaznene sankcije pružiti dovoljna odvraćanja, jer je povratak općenito velik, a u slučaju organiziranog kriminala osuđeni članovi mogu se lako zamijeniti. U kontekstu organiziranog kriminala, pranje novca je neophodno. Organizirani kriminal često se bavi aktivnostima koje donose veliku količinu prihoda. Ta se zarada vjerojatno ne bi mogla potrošiti ili uložiti u legalnu ekonomiju bez privlačenja pozornosti tijela za provođenje zakona. (Unger 2007., str. 35). Stoga ih treba oprati kako bi se mogli sigurno koristiti. Uz kriminalne aktivnosti koje organizirani kriminal nanosi društvu, nezakonitim bogaćenjem, ali uspješno očišćeno pranjem, također mu omogućuje stjecanje ili prodiranje u legitimne poslove. To predstavlja ozbiljnu prijetnju društvu. Iako neki kažu da za ljude postoje koristi u smislu bogatstva i zaposlenja, ne treba zaboraviti da primarni motiv organiziranog kriminala nije samo "stvaranje", već i "maksimiziranje" profita. Kad kontrolira legitimno poslovanje, pokušat će dominirati tržištem, uključiti se u grabežljive cijene, iznudu i korumpirati javne dužnosnike i vlade. (Camdessus, 1998., str. 68.). Izuzev toga, pranje novca proizvodi negativne ekonomske i financijske implikacije. Da bi se to pokazalo, potrebno je razumijevanje koncepta učinkovite raspodjele resursa. Učinkovita raspodjela resursa postoji tamo gdje postoji slobodna igra tržišnih sila, a povrati prilagođeni riziku od svih različitih oblika gospodarskih aktivnosti izjednačuju se na margini. Iako je u tom pogledu učinkovita raspodjela javnosti, privatna učinkovitost je javno djelotvorna tamo gdje su tržišni propusti i eksternalije zanemarivi.

U vezi s pranjem novca, jasno je da kriminalci maksimiziraju svoj prinos uz rizik otkrivanja, ali ovo privatno maksimiziranje nije društveno učinkovito, jer pranje proizvodi značajne vanjske učinke u smislu troškova za društvo zbog pranja novca i predikatnog zločina. Troškove povezane s predikatnim zločinom ne treba razrađivati, jer su evidentni, na primjer, troškovi trgovine drogom.

Sredstva bi se prebacivala ili ulagala u zemlje s nižom stopom povrata, pod uvjetom da se taj cilj pranja može lako ostvariti. Stoga je u svijetu s pranjem novca ulaganje kapitala obično manje optimalno, a svjetska stopa rasta shodno tome smanjena. Veliki priljevi ili odljevi tih

sredstava mogli bi nadalje utjecati na varijable, poput tečaja i kamatnih stopa, ili stvoriti mjehuriće cijena određene imovine u koju se sredstva ulažu, poput zemljišta i kuća. (Madinger, 2006., str. 15). Dakle, financijske institucije uključene u njih ili skupine tih institucija vjerojatno će razviti nestabilnu bazu obveza i nepouzdana strukture imovine koje bi donijele rizik od sustavne krize i monetarne nestabilnosti u zemlji. Takve se nacionalne financijske poteškoće, štoviše, lako mogu pretvoriti u one s međunarodnim dimenzijama zbog integracijske prirode današnjih globalnih financijskih tržišta. Stoga bi pranje novca moglo proizvesti destabilizirajuće učinke na svjetski financijski sustav. (Unger, 2007., str. 39)

Također je prepoznato da tržište kapitala djeluje učinkovito samo ako javnost ima povjerenja u njega. Pranje novca proizvodi štetne učinke u financijskim institucijama koje su, svjesno ili nenamjerno, korištene za pranje prihoda. Javna percepcija njihovog povezivanja s kriminalom mogla bi ozbiljno narušiti povjerenje javnosti u transparentnost i ispravnost rada institucija.

Na primjer, javnost se može navesti da vjeruje da postupak donošenja odluka u institucijama nije zasnovan na tržištu ili bi čak i bankarsko osoblje moglo biti potkupljeno da obavlja poslove na nesigurni i nerazuman način radi olakšavanja pranja novca. To može odvratiti javnost od obavljanja čak i potpuno legalnih transakcija s institucijama. Nadalje, čak bi moglo dovesti do toga da je tržište osjetljivije na glasine i lažne statistike; stvarajući na taj način veću nestabilnost na tržištu. (Madinger, 2006., str. 18)

Napokon, akumulirani saldo oprane imovine produbljuju potencijal za ekonomsku nestabilnost. Budući da će vjerojatno biti veći od godišnjih brojki protoka pranja novca, negativni utjecaji na ekonomsku stabilnost uzrokovani neučinkovitim kretanjima, bilo na domaćem ili međunarodnom planu, bili bi ozbiljniji. Štoviše, bilansi nakupljeni nakon pranja novca, ako ih kontroliraju kriminalne organizacije, mogu se koristiti za zatvaranje tržišta ili čak manjih gospodarstava. Sve u svemu, pranje novca povećava motivaciju pojedinaca za počinjenje zločina, potiče organizirani kriminal i šteti integritetu i stabilnosti ekonomskog i financijskog sustava. Te su opasnosti dovele do kontrole pranja novca na domaćoj i međunarodnoj razini.

4. SUSTAV ZA SPRJEČAVANJE PRANJA NOVCA

Suzbijanje pranja novca i financiranja terorizma u Republici Hrvatskoj organizirano je u okviru sustava u kojem su zakonski definirane uloge svih sudionika te njihova suradnja.

Sustav se sastoji od sljedećih institucija:

- Tijela prevencije – obveznici provedbe Zakona
- Tijela nadzora – Hanfa, HNB, Financijski inspektorat, Porezna uprava
- Tijela kaznenog progona – policija, državno odvjetništvo
- Pravoduđe – sudstvo
- Ured za sprječavanje pranja novca

Tijela prevencije pranja novca i financiranje terorizma uključuju kreditne institucije, financijske institucije, osobe koje obavljaju profesionalne djelatnosti i druge obveznike određene Zakonom. Drugi po redu su tijela nadzora koji obuhvaćaju Hrvatsku narodnu banku kao nadzorno tijelo zaduženo za nadziranje provođenja Zakona u kreditnim institucijama, kreditnim unijama, institucijama za platni promet i institucijama za elektronički novac. HNB obveznicima daje preporuke za poboljšanje sustava prevencije u području pranja novca te surađuje s drugim tijelima sustava u Hrvatskoj te inozemnim nadzornim tijelima na temelju sklopljenih sporazuma o suradnji i razmjeni informacija. Financijski inspektorat obavlja upravne i druge stručne poslove koji se odnose na međunarodnu suradnju te sudjeluje u radu odgovarajućih međunarodnih organizacija. Inspektorat analizira i sudjeluje u harmoniziranju financijskog zakonodavstva i zakonodavstva o sprječavanju pranja novca u RH sa zakonodavstva u EU.

Tijela kaznenog progona čine institucije zadužene za posljednji dio u progonu kriminalaca, one nakon tijela nadzora provode postupak osuđivanja i kažnjavanja onih koji su učinili prekršaje. Ministarstvo unutarnjih poslova (MUP) provodi policijske izvide i istrage, po potrebi provodi uhićenje onih koji su počinili prekršaje. Osim policijskih istraga, Državno odvjetništvo Republike Hrvatske (DORH) provodi sudske procese protiv prijestupnika i koordinira rad policije. U aspektu DORH-a postoji i Ured za suzbijanje i korupcije i organizirnog kriminaliteta koji predstavlja zasebno državno odvjetništvo koje je fokusirano na progon korupcije i organiziranog kriminala.

Pravosudni sustav je predviđen za provedbu kaznenog postupka pred sudom za kazneno djelo pranja novca i oduzimanje imovinske koristi koji su potaknuti od strane svih nadležnih tijela iz sustava sprječavanja pranja novca i financiranja terorizma. (Izvor: Ministarstvo financija, RH)

4.1. Tipologija borbe proti pranja novca

Prihod od nezakonitih aktivnosti malo koristi zločincima ako podrijetlom novca ne izbjegavaju sumnje u provođenje zakona. Novčani trag tako mora biti prikriven. Izraz "pranje novca" ilustrira što se događa: čišćenje prljavog novca. To je postupak kroz koji ilegalno stečena sredstva dobivaju izgled da potječu iz legitimnog izvora. Razlog zašto kriminalci žele prikriti ovu zaradu je dvosmislen: prvo, jer novčani trag sam po sebi može postati dokazom zločina; i drugo, jer novac može postati meta istrage.

Pranje novca nije novost. Podrijetlo pojma je iz 1930-ih kada je mafija u SAD-u kupovala hale za pranje s gotovinom u koje se mogao miješati ilegalni приход kako bi izgledao kao legalno pribavljen. Prekogranično pranje novca seže u 1960-e i početak financijske liberalizacije, kada su se povećale mogućnosti za iskorištavanje financijskog sustava. Otvaranjem bankovnih računa u financijskim utočištima, ilegalno zarađeni dohodak mogao bi se sakriti u drugim zemljama, što bi se otvorilo za širenje djelatnosti. (Madinger, 2006., str. 27)

Današnji doseg pranja novca mora se tretirati kao globalni fenomen. U trenutku se velike svote mogu više puta premještati između bankovnih računa gotovo bilo gdje u svijetu prekograničnim transakcijama u financijskoj mreži bez granica. Takav pogled na ukidanje državne granice ipak donekle zavarava, jer perači novca mogu iskoristiti kopnene granice tražeći zaštitu iza sebe, kao i stvoriti nove tržišne mogućnosti.

Način pranja novca može se opisati kao dinamični trostupanjski postupak koji uključuje plasman, slojevito plasiranje i integraciju. Faza smještaja je početni ulazak sredstava u financijski sustav koji ga udaljava od izravne povezanosti s kaznenim djelom. To se može postići polaganjem novca u domaće financijske institucije. Ako je zemlja zločina podložna strogim financijskim propisima, alternativa je krijumčarenje novca u inozemstvo i polaganje u manje uređene jurisdikcije.

Drugi i najsloženiji korak procesa je faza slojevitosti koja se odvija kroz niz transakcija osmišljenih kako bi se sakrilo podrijetlo sredstava. Tu se pojavljuje globalna dimenzija pranja novca. Sredstva se elektronički šalju iz jedne zemlje u drugu, a potom se prelijevaju u ulaganja u napredne financijske opcije ili na inozemna tržišta, koja se neprestano premještaju kako bi se izbjeglo otkrivanje. Novčani trag također se može izmigoljiti između fiktivnih tvrtki. (Madinger, 2006., str.33). Kako novac ulazi dublje u međunarodni financijski sustav, postaje teže prepoznati njegovo podrijetlo.

Konačno, u fazi integracije stvara se percepcija legitimiteta kako bi novac ponovno postao dostupan kriminalcu. Za manje iznose to se može postići podizanjem sredstava na sigurnim kreditnim karticama koje izdaju banke u financijskim utočištima. Za veće iznose to se može dobiti stvaranjem krivotvorenih kapitalnih dobitaka, na primjer uspostavljanjem komercijalnih poduzeća strukturiranih na način na koji kompanija u ljusci snosi gubitak, a matična tvrtka ima koristi.

Nisu sve tipologije pranja novca toliko sofisticirane. Najjednostavniji oblik je kupnja listića za klađenje na trkaće konje na trkalištima, tehnika koja kombinira sve tri faze u jednoj operaciji. Stvarni pobjednik plaća se iznad prvobitnog dobitka u zamjenu za legitimni račun za nezakonito stečena sredstva. Međutim, ovo nije razumna tehnika koju treba slijediti kada se redovito radi s velikim iznosima. (Camdessus, 1998., str. 59)

U tim situacijama „praonice“ mogu osnovati legalne gotovinske tvrtke poput maloprodajnih trgovina i restorana, gdje se miješaju legalni i ilegalni novac, što čini posao uspješnijim nego što jest.

4.2. Suvremeni trendovi pranja novca

Pooštrena regulacija financijskih institucija tijekom posljednjih desetljeća dovela je do ovisnosti pranja novca o podmićivanju bankarskih službenika kako bi se izbjegle sumnje u provođenje zakona. Može se reći da se financijska infrastruktura razvila u globalni sustav novca u obliku digitalnih simbola na računalnim ekranima, koji se naziva "megabajtni novac". Financijske inovacije u ICT-u nude blagodati brzine, udaljenosti, anonimnosti i minimalnog revizijskog traga usred dnevnih transfera sredstava. Financijski sustav omogućuje elektroničku vrijednost digitalnim predstavljanjem elektroničkim obrascima. To zapravo ne predstavlja nešto novo, jer ga financijske institucije već dugo koriste. (Camdessus, 1998., str.

66). No, tehnološki napredak, uključujući brzu mrežnu komunikaciju s niskim troškovima po transakciji, poboljšanu računalnu tehnologiju i masovnu proizvodnju čipskih kartica te moćnu kriptografiju u javnoj domeni, pokrenuo je široku upotrebu elektroničkog novca. To se može prenijeti putem interneta ili putem pametnih kartica. Internet, "'mreža mreža' koja povezuje regionalne mreže putem zajedničkog komunikacijskog protokola ili jezika", čini srž elektroničke trgovine.

Ograničeno na akademska i vojna istraživanja od njegovog uvođenja 1969. godine, 1990-ih se korištenje interneta počelo širiti ubrzanom brzinom i postalo je sveprisutni interaktivni izvor komunikacije na globalnom tržištu. Pametna kartica ugrađena je u mikroprocesor ili memorijski čip. Mikroprocesorska kartica može dodavati, brisati i na drugi način manipulirati podacima na kartici, dok memorijska čip kartica (na primjer pretplaćene telefonske kartice) može poduzimati samo unaprijed definirane operacije. (Camdessus, 1998., str. 67.). Bezbroj kategorija pametnih kartica razvijeno je za poboljšanje financijskih usluga i brzo se razvija u nove tržišne aplikacije. Pametne kartice, koje se također nazivaju karticama s pohranjenom vrijednošću, sadrže novac i imaju ugrađenu kriptografiju koja osigurava digitalni identitet. Oni se razlikuju od kartica s magnetskim trakama u smislu da nude veću pohranu memorije, kao i sigurnost i obradu podataka. Sve funkcije i podaci nalaze se na kartici; stoga im nije potreban pristup posrednicima u obavljanju transakcija.

Štoviše, sustavi elektroničkog plaćanja na mnogo načina predstavljaju san ljudi koji peru novac jer nude priliku za oponašanje obrazaca legitimnih transakcija. Dizajniran za imitaciju papirnato novca u smislu da on prolazi odmah između dviju transakcijskih on-line strana, neovisan je o posrednicima i ne ostavlja revizijski trag, cyber-plaćanja ostavljaju financijskim i policijskim službenicima prepreke u otkrivanju jer princip poznavanja svog kupca amortizira se.

Ovo *disintermiranje* zauzvrat omogućuje pranje novca da izbjegnu tradicionalne metode provođenja zakona jer je osigurana anonimnost. Anonimnost u kombinaciji s brzinom deviznih transfera i širokim spektrom davatelja usluga kibernetičkog plaćanja, osim toga, omogućuje praljama da izbjegnu ograničenja denominacije kreditnih kartica i datume isteka držanjem više kreditnih kartica, više vlasnika kartica i zapošljavanjem više izdavača kartica. (Camdessus, 1998. str. 59) Te tehnologije plaćanja omogućuju kriminalcima da iskoriste nacionalne razlike u pogledu sigurnosnih standarda i pravila koja reguliraju ilegalne financijske aktivnosti.

Primjenom ovog primjera u početnoj fazi pranja novca, plasman se može postići upotrebom pametne kartice ili osobnog računala (računala) za polaganje novca u nereguliranu financijsku instituciju. Novac od lijekova može se ulagati u pametne kartice koje su denominirane u određenoj vrijednosti ekvivalentnoj cijeni lijekova.

Kartice se zatim donose u maloprodajnu trgovinu u kojoj trgovac, koji zauzvrat za standardnu naknadu, elektroničku vrijednost na kartici prenosi na račun u financijskoj instituciji. Jednom kada se postigne ova faza, slojevitost i integracija mogu se normalno provoditi na navedene načine, te se mogu provoditi i bez uključivanja posredničke financijske institucije putem računala koji trenutno šalje sredstva kroz različite slojeve preko mreže emancipirane od nacionalnih granica, na primjer kao plaćanje internetskih usluga. (Camdessus, 1998., str.61)

Prodaja se osigurava korištenjem usluge i plaćanjem pametnim karticama koje su povezane s nereguliranim računom financijske institucije. Osnivanje usluga internetskog plaćanja ne zahtijeva identifikaciju osoba koje ga pokreću, omogućavajući osnivaču upotrebu lažnog identiteta ili anonimne internetske veze. Internet bankarstvo i usluge plaćanja tako čine računala i pametne kartice alatom za prijenos prljavog novca, a teško je kontrolirati ovu mrežu.

Kibernetska plaćanja stoga mogu biti označena kao nova utočišta pranja, u kojima privatne osobe, tvrtke, banke i druge regulirane i neregulirane financijske institucije, ovisno o mreži, postaju dio igre, kao žrtve ili akteri, namijenjeni ili nenamjerni. Čimbenici koji stoje u osnovi širenja pranja novca moraju se razumjeti u rasvjetljavanju složenih i međusobno povezanih uzročnosti i čine previše aspekata da bi u ovoj tezi moglo biti mjesta za to.

Identificirana su obilježja međunarodnog financijskog sustava koji kompliciraju "pronalazak, zamrzavanje i oduzimanje" kriminalno izvedenih sredstava. To uključuje *dolarizaciju* crnih tržišta koja denominira široku upotrebu američkih dolara u kriminalnom poslovanju, smanjujući transakcijske troškove, opći trend ka financijskoj deregulaciji i snažnu proliferaciju financijskih utočišta. Tvrdi se da je globalizacija modernog komunikacijskog i tehničkog razvoja u bankarskom i platnom prometu nastala u nedostatku odgovarajuće globalizacije pravnih okvira, što je nužno omogućilo lak ulazak ilegalne imovine u financijski sustav. (Unger, 2007., str. 39.)

Iako je složen fenomen, skup ključnih čimbenika koji se često nazivaju pomagačima pranja novca su financijska liberalizacija, financijska utočišta i napredak u informacijskim i

komunikacijskim tehnologijama (IKT). Da bi se razumjelo širenje pranja novca, ovi se čimbenici moraju smatrati međusobno povezanim.

4.3. Globalizacija i financijska liberalizacija

Često se izražava da je globalizacija uzrokovala promjene na gore. To je također bio slučaj s utjecajima financijskog kriminala na društvo, što je pretjerano pojednostavljivanje stvarnosti. Koncept globalizacije, čiji se poimanja kreću od ekstremnih hiperglobalističkih stavova koji se odnose na novo doba i autonomno globalno tržište, do umjerene interpretacije koja tvrdi da globalizacija u stvari ne predstavlja puno novoga je kompleksan. Opće je prihvaćeno da su svjetska financijska tržišta radikalno promijenjena, što se može ilustrirati brzinom i opsegom novca u opticaju, a pozicija između ovih suprotnih percepcija globalizacije perspektiva je transformacije. Uvažavajući velike promjene na mnogim područjima, ovaj pojam globalizacije, koji je kontekst u kojem se ovdje razumije pranje novca, drži da niti je globalizacija nepovratan proces, niti se može shvatiti zanemarujući važnost društvenih čimbenika koji utječu na te procese. (Unger, 2007., str. 39)

Napredne industrijske zemlje donijele su dvije političke odluke pedesetih godina, koje su bile važne za proces globalizacije; davanje veće slobode tržišnim operatorima kroz inicijative za liberalizaciju i suzdržavanje od nametanja učinkovite kontrole kretanja kapitala. Kao takva, financijska liberalizacija podržala je lako prekogranično širenje protoka kapitala, što je zauzvrat omogućilo procvat ilegalnih transakcija, pa je novac dobio novu mobilnost, povećavajući mogućnosti za pranje novca da se okoriste nezakonito stečenim sredstvima.

Iako nije posve globalna, financijska liberalizacija karakterizira rast multinacionalnog bankarstva, međunarodnih tržišta novca i prekograničnog uvrštavanja tvrtki na nekoliko dionica. Brzina napretka u financijskim ICT-ima omogućuje premještanje novca između fiktivnih tvrtki, banaka i bankovnih računa u vremenu potrebnom za pritiskanje nekoliko računalnih tipki. Kao rezultat toga, trenutni međunarodni financijski sustav suočava se s poteškoćama u suočavanju s „relativno kaotičnim financijskim posljedicama globalnih financijskih tržišta“. (Unger, 2007., str.41). To sprječava vlade da uđu u trag prljavom novcu. Proces istrage financijskih zlouporaba zahtijeva prometnice brojnih bankovnih transakcija, ali se dodatno zakomplicira kad novčani trag napusti domaći teritorij i oslanja se na spremnost stranih država i teritorija da dijele informacije. Opseg jurisdikcija s

podreguliranim bankarskim sustavima u kombinaciji sa strogim politikama tajnosti financijskih utočišta vjerojatno će stoga staviti kraj i istragu.

Izraz *financijsko utočište* namjerno se koristi za razliku od poreznih oaza, koji je preuzak, opisujući političke strategije koje predstavljaju politički autonomne jedinice s ciljem privlačenja stranog kapitala i offshore financijska središta (OFC), što je neprecizan pojam koji se odnosi na različite pojave, uključujući zone za obradu izvoza, međunarodne bankarske kapacitete i zastave pogodnosti. (Unger, 2007., str.39). Financijska utočišta obuhvaćaju države, države, kolonije, gradove i zemljopisne zone u kojima financijski centri nude porezne propise koji su labavi ili odsutni te politiku manje ili više stroge tajne.

Ključna je stvar da financijska utočišta djeluju sa strategijama tajnosti skrivajući identitet kupaca i djelomično oklijevaju surađivati u smislu međunarodne razmjene informacija. To dovodi do nedostatka transparentnosti zbog nedovoljnih zahtjeva za izvještavanjem i nedostatka nadzora nad transakcijama, kako zbog spremnosti za suradnju, tako i zbog raspoloživih resursa. Ta utočišta izvorno su koristili bogati ljudi koji su koristili porezne rupe u nacionalnom zakonodavstvu. Aktivnost je bila beznačajna, a broj utočišta, uključujući Britanske otoke, Švicarsku, Luksemburg i Lichtenstein, bio je ograničen. Danas se broj financijskih utočišta proširio na sve kontinente i njihov rast u poduzećima, bankama i drugim financijskim institucijama često premašuje lokalno stanovništvo. Nudeći alate dizajnirane za privlačenje stranih poslovnih financijskih utočišta možemo smatrati političkim parazitima koji pokušavaju „postići samo obogaćivanje na načine koji štete globalnoj dobrobiti“. (Unger, 2007., str.44). Kao takva, ta se utočišta mogu okarakterizirati kao utočišta za porezne obveznike drugih zemalja, podrivajući suverenitet tih zemalja dajući utočište onima koji imaju što skrivati od svojih nacionalnih vlasti.

Teško da je potrebno skretati pozornost na položaj ICT-a u našoj svakodnevnici, a financijski sektor samo je jedno područje u kojem se društvo oslanja na ove tehnologije. SCOT teorija (društvena konstrukcija tehnologije) naglašava kako su ljudi uključeni u stvaranje, kao i u primjenu nove tehnologije, koja zapravo nije nova, već modifikacija postojećih tehnologija, a odnosi se na fizičke predmete, kao i na ljudske aktivnosti i znanje ljudi da ga osmisle i koriste. (Unger, 2007., str.39)

Jedno od obilježja tehnologija koje čine legitimnu osnovu da ih se vide društveno izgrađenima jest da one predstavljaju materijalno utjelovljenje vrijednosti i interesa društvene skupine. Internet je dobar primjer. Izvorno dizajnirani za vojne svrhe, korisnici su vidjeli

moгуćnosti za proširena komunalna područja, a poboljšanja su izrađena na temelju potreba tih korisnika. Isto tako, tehnologije elektroničkog plaćanja osmišljene su kako bi smanjile transakcijske troškove i povećale korisnost, ali pokazalo se da su podložne iskorištavanju od strane kriminalaca. Zauzvrat, socijalne potrebe predstavljene željom za borbom protiv pranja novca stvorile su osnovu za probijanje tehničkih protumjera temeljenih na tehnologijama financijskog sektora.

Globalna financijska infrastruktura razvila se u složeni sustav tehničkih veza, uključujući elektroničke veze između centrala, sustave elektroničkog prijenosa, informacijske mreže, klirinške kuće i internetske veze. Ovaj se sustav može koristiti u svrhu provođenja i suzbijanja pranja novca.

Obrazloženje argumentacije da ICT olakšavaju pranje novca jest to što se novac u bilo kojem trenutku može premjestiti bilo kamo, a istovremeno izbjeći provođenje zakona. Stoga su moderne IKT predstavljene sustavima elektroničkog plaćanja ubrzale proces pranja. Međutim, istodobno, dok ove tehnologije nude i arenu i skrovište za operacije pranja novca, mogu se koristiti za suzbijanje problema. (Ferguson, 2009., str.66)

Kad se tehnologije koje se temelje na 40 sustava elektroničkog plaćanja tretiraju kao izvor prikupljanja podataka od strane regulatora zakona i regulatora platnog prometa, neophodan su alat za borbu protiv pranja novca.

4.4. Sustav mjera protiv pranja novca

Pranje novca ušlo je na dnevni red nekoliko međunarodnih organizacija i ugrađeno je u zakonske okvire sve većeg broja zemalja, što svjedoči o visokom prioritetu koji se daje prekidanju lanca pranja novca. Još uvijek postoje područja svijeta koja nisu regulirana, ali može se tvrditi da borba protiv pojave počinje dosezati globalnu ekspanziju.

U nastavku je fokus usmjeren na važna postignuća glavnih međunarodnih tijela koja se bore protiv ove pojave. S obzirom na njegov status standardiziranog tijela za borbu protiv pranja novca, naglašava se uloga FATF-a. Pod njezinim vodstvom, razvoj AML-a slijedio je dvosmjerni pristup utemeljen u Bečkoj konvenciji iz 1988. godine o jačanju kaznenog zakona i Izjavi o načelima Bazelskog odbora u pogledu preventivne uloge financijskog sustava FATF je izložio postupke koji pomažu u provedbi međunarodnih AML standarda, a ti se postupci

provode korištenjem sustava elektroničkog plaćanja kao izvora informacija. (Ferguson, 2009., str.69)

Na temelju "normalnih" financijskih transakcija traže se identificiranje sumnjivih aktivnosti koje su možda prije financiranja terorizma i podaci o transakcijama pohranjuju se radi moguće naknadne istrage. Ovo ilustrira kako se IKT, ili preciznije, tehnologije temeljene na platnim sustavima, mogu koristiti u borbi protiv pranja novca.

FATF je međunarodno tijelo zaduženo za zaštitu globalnog financijskog sustava od pranja novca i financiranja terorizma. Neovisno je međuvladino tijelo čiji je primarni cilj stvoriti političku volju potrebnu za provođenje nacionalne zakonodavne i regulatorne reforme radi otkrivanja i oduzimanja oprane dobiti i financijske tajne zamijeniti transparentnošću. Uloga FATF-a je trostruka. Nadgleda izgradnju učinkovitih sustava za borbu protiv pranja novca u zemljama članicama, preispituje tehnike pranja i promiče širenje međunarodnog pranja novca potičući provedbu protumjera za pranje novca u zemljama koje nisu članice. Nema definiran ustav i nema neograničen životni vijek. Osnovao ga je G7 na Ekonomskom summitu u Parizu 1989. godine i do danas je bio ad hoc aranžman s privremenim životnim vijekom 42 čiji se mandat produljivao na četiri godine, do 2004. kada joj je mandat proširen za osam godina. Trenutno postoje 33 zemlje članice i jurisdikcije članice FATF-a, a njezino je tajništvo smješteno u OECD. (Ferguson, 2009., str. 70)

Predsjedništvo se rotira jednogodišnje, a njegova radna struktura izgrađena je oko multidisciplinarnih skupina koje predstavljaju nacionalne delegacije. Proces donošenja odluka temelji se na konsenzusu. Tijekom tri godišnja plenarna sastanka raspravlja se o političkim smjernicama i inicijativama, a odluke se donose na temelju dokumenata koje je pripremlilo Tajništvo ili izvješća delegacija.

Normativna srž FATF-a je 40 preporuka, utvrđenih kako bi se potaknula provedba sadržaja Bečke konvencije i načela Bazelskog odbora. Prvi su put pokrenuti 1990. godine, a revidirani su 1996. i 2003. godine kako bi išli u korak s tehnikama pranja i predviđali buduće izazove. Verzija iz 2003. također napada financiranje terorizma kako je formulirano u Osam posebnih preporuka. (Ferguson, 2009., str.66)

Revizije se temelje na iskustvima zemalja članica i na politikama drugih organizacija za borbu protiv pranja novca, ali otvorene su za članove, promatrače, institucije financijskog sektora i druge stranke pogođene pranjem novca preporuka predstavljaju međunarodni AML standard

osmišljen za univerzalnu primjenu. Oni nisu propisani, ali postavljaju principe za njihovo provođenje koji se trebaju prilagoditi ustavnoj strukturi svake zemlje. Današnja revidirana verzija, koju je odobrilo više od 130 zemalja i jurisdikcija, pokriva širok skup bankarskih i nebankarskih financijskih institucija i profesija ranjivih na pranje novca, uključujući mjenjačnice, robne brokere, osiguravajuća društva i usluge prijenosa novca.

Kako bi se rizik od širenja ograničio na druge sektore, područje primjene je dalje prošireno na računovođe, odvjetnike, agente za promet nekretninama i sve tvrtke koje prihvaćaju velike novčane iznose, poput autosalona, aukcijskih kuća, umjetničkih galerija i draguljara.

Ukratko sažeta poruka od 40 preporuka je: (Milčić, 2012., str.11)

- Kriminalizirati pranje novca i donijeti zakone o oduzimanju imovine stečene kriminalom
- Održavati pravila za identifikaciju i vođenje evidencije klijenata u financijskim institucijama, a posebnu pozornost obratiti na nove tehnologije koje favoriziraju anonimnost,
- Zahtijevati izvještavanje o sumnjive transakcije s vlastima,
- Održavati odgovarajuće sustave za kontrolu i nadzor financijskih institucija,
- Stvoriti preduvjete potrebne za doprinos djelotvornoj međunarodnoj suradnji na svim razinama.

Neke od gore navedenih točaka mogu se dati bliže objašnjenje. Pravila identifikacije kupaca namjeravaju zabraniti anonimne odnose s kupcima. Svrha vođenja evidencije je učiniti informacije o transakcijama dostupnima vlastima radi povratnog postupka u vezi s istragama.

Dio podataka možda neće biti relevantan za provođenje zakona u vrijeme registracije, ali ako se kazneni progon povezan s osobom povezanom s transakcijom pokrene kasnije, ti podaci mogu biti presudni, stoga se evidencija transakcija mora čuvati pet godina. Obrazloženje obraćanja pozornosti na nove tehnologije jest da su se, unatoč priznatom nedostatku dokaza o pranju interneta u vrijeme uključivanja ovog zahtjeva (Preporuka 8), te tehnologije smatrale potencijalnim preprekama učinkovitom pranju novca. (Milčić, 2012. str.12)

Obratiti pažnju na sumnjive transakcije može biti neugodan zadatak zbog poteškoća u određivanju što se pod tim podrazumijeva. Uobičajeno mjerilo je nametnuto ograničenje za transakcije iznad određenog iznosa.

Provedba 40 preporuka može se osigurati nizom mehanizama koji se kreću od relativno skromnog uvjeravanja do prisilnijih instrumenata. U jednoj krajnosti leži tehnička pomoć koju pružaju stručnjaci FATF-a iz pravnih, financijskih i provedbenih tijela kako bi identificirali područja poboljšanja i zaostalosti i ponudili smjernice za usklađivanje onima koji žele udovoljiti AML standardima. Osim što dobivaju savjete u uspostavljanju zakonodavstva, vlade se potiču da obučavaju osoblje financijskog sektora i uspostavljaju jedinice za financijsku obavještajnu službu (FIU) za praćenje transakcija. (Pedić, 2010., str.34)

Ove FIU analiziraju i obrađuju izvješća o transakcijskim aktivnostima i dogovaraju brzu razmjenu informacija između financijskih institucija i tijela za provedbu zakona kako bi se olakšalo otkrivanje pranja novca. Kao dio strategije tehničke pomoći, dogovorena je detaljna metodologija koja se temelji na 40 preporuka i 8 posebnih preporuka za procjenu napora u borbi protiv pranja novca i protuterorizma u suradnji između FATF-a, MMF-a i Svjetske banke. Nadalje, provode se mehanizmi uzajamnog ocjenjivanja i vježbe samoprocjene putem kojih svaka država članica daje informacije o statusu odgovaranjem na upitnik. Ove informacije kulminiraju godišnjim tipološkim vježbama koje se oslanjaju na nedavne potencijalne prepreke učinkovitom pranju novca, poput deviznih transfera, cyber plaćanja, granate i granate, politički izložene osobe (PEP), čuvari vrata 20, financiranje terorizma, nebankarske financijske institucije i financijske profesije ranjive na pranje novca. (Pedić, 2010., str.37)

Ovi mehanizmi služe kao pritisak vršnjačke skupine u kojem države članice preuzimaju odgovornost za njihov aktivan rad na usklađivanju. Štoviše, postoje mehanizmi praćenja koji osiguravaju da svi sudionici imaju odgovarajuće nadzornike s ovlašću da osiguraju poštivanje propisa, kao i tijela koja preispituju učinkovitost poduzetih radnji. Napokon, prisilna sredstva sankcioniranja ili prijetnje sankcijama mogu se naći u drugoj krajnosti.

Na primjer, 2000. godine FATF je sastavio popis nekooperativnih zemalja i teritorija (NCCT), dinamičan postupak imenovanja i sramoćenja zasnovan na stupnju poštivanja 40 preporuka. Prvobitno je popisano petnaest jurisdikcija i te će države ostati na popisu dok se njihove politike ne poboljšaju. Od srpnja 2004. ostalo je šest NCCT-a. Primjena u praksi 40 preporuka ilustrira kako se iste tehnologije potencijalno iskoristive za pranje novca mogu koristiti kao instrument za njihovo suzbijanje; zahtjevi za izvješćivanjem i vođenjem

evidencija o sumnjivim aktivnostima te naknadna mogućnost povratka relevantnih informacija temelje se na podacima o transakcijama. (Pedić, 2010., str.39)

Suzbijanje tajnosti financijskog utočišta bio je među glavnim prioritetima FATF-a. Osim postupka imenovanja i sramoćenja, pokrenute su i rasprave s Društvom za svjetske međubankarske financijske telekomunikacije (SWIFT) kako bi se spriječila anonimnost kupaca u vezi s transferima klijenata. Pritisak međunarodne zajednice prisilio je nakon toga mnoga financijska utočišta na suradnju s inozemnim vladama. Kao dio općeg cilja širenja AML poruke, FATF je potaknuo stvaranje nekoliko tijela regionalnog stila koja će pratiti međusobne procjene i preispitivanje novih trendova pranja u njihovim područjima.

Lager područja svijeta sve su češće pokrivena protumjerama za pranje novca s ciljem osiguranja nepropusne AML mreže. Pored ovih regionalnih tijela, FATF također surađuje s drugim međunarodnim tijelima i organizacijama. Načela FATF-a provodila su se unutar okvira EU-a, Europskog vijeća i UN-a, iako su ta tijela također razvila neovisne politike pranja novca. UNODC je posebno pokrenuo važan program istraživanja AML-a, Globalni program protiv pranja novca (GPML), koji nudi opsežni program tehničke pomoći. (Pedić, 2010., str.39)

4.5. Angažiranje financijskog sektora

Milijuni elektroničkih transakcija dnevno ostavljaju službenicima za provođenje zakona da se oslanjaju na banke, osiguravatelje, mjenjačnice i druge financijske posrednike kako bi otkrili nezakonite transakcijske aktivnosti. Prepoznavanje da se financijske institucije koriste u sustavima pranja novca potaknulo je angažman financijskog sektora. Potencijalne implikacije uključivanja u skandale pranja potaknule su fokus na povjerenje javnosti i održavanje vjerodostojnosti kako bi se izbjegao negativan publicitet koji ozbiljno utječe na poslovanje.

Usvajanje sadržaja Načela odbora iz Bazela iz 1988. godine može pridonijeti izbjegavanju takvih situacija. Štoviše, Osnovni principi za djelotvorni nadzor banaka iz Baselskog odbora iz 1997. potiču bankarske supervizore da osiguraju da njihove banke imaju odgovarajuće preventivne politike, što se osigurava izgradnjom nadzornih sposobnosti središnjih banaka i ostalih financijskih posrednika. Međutim, kada su devedesetih godina bankovnom svijetu nametnuti instrumenti AML-a, mnoge bankarske institucije nisu bile spremne jer su zahtjevi za identifikacijom i izvještavanjem klijenata mnogim zemljama predstavljali nešto novo i

kontroverzno. Dovelu je do neujednačene provedbe, što je zauzvrat ostavilo bankarske institucije percepciju napetosti između troškova pranja novca i koristi od suzbijanja financijskog kriminala, kao i rizika gubitka klijenata zbog konkurenata koji nude slabiju regulativu. Tako je novonastala *krpica prilično raznolikih pravila* otvorila put praonicama novca da iskoriste te neskladnosti. (Sarić, 2016., str.99) Bila je potrebna harmonizacija različitih propisa o pranju novca i ova je inicijativa potekla iz samog bankarskog sektora. Kao udruženje dvanaest globalnih banaka čiji je cilj razviti standarde za borbu protiv pranja novca i financiranje terorizma, Wolfsberg Group okupila se 2000. godine kako bi izradila smjernice za privatno bankarstvo poznate kao Wolfsbergovi principi protiv pranja novca za privatno bankarstvo.

Poput Bazelskih principa, i Wolfsberški principi žele spriječiti upotrebu bankovnog sustava u svrhu pranja novca. Zbog kasnog dolaska kritiziran je zbog toga što ne predstavlja ništa novo, osim što je dobrovoljni kodeks ponašanja koji vjerojatno neće donijeti značajne rezultate. Međutim, snaga principa nalazi se u predanosti banaka sudionica da osiguraju poštivanje svih svojih operacija, uključujući i offshore centre. Ono što Wolfsbergov proces čini posebnim unatoč kritikama jest to što predstavlja neovisni doprinos privatnog sektora u borbi protiv pranja novca i temelji se na riziku, a ne na vladinom pristupu utemeljenom na pravilima, o čemu će se dalje raspravljati u analizi. U skladu s tim, Wolfsbergovi principi posebno pomažu bankama da odrede kao što je gore otkriveno, brojna važna međunarodna tijela i organizacije poduzele su zajedničke akcije u borbi protiv pranja novca. Sličan angažman MMF-a i Svjetske banke dugo je iščekivala međunarodna zajednica. Pokazalo se da je strategija imenovanja i sramoćenja FATF-a učinkovita u smislu ciljanja nesukladnih aktera; međutim, 2003. godine je napuštena i zamijenjena sporazumnijom i sveobuhvatnijom revizijom offshore jurisdikcija pod vodstvom MMF-a. (Madinger, 2006., str.80)

Revizije MMF-a objavljuju samo oni koje je odobrio svaki sud. Umjesto da dobiju razliku kao sukladnu ili ne, predmetne jurisdikcije mogu dati komentare na izvješće. U razdoblju između 2002. i 2003. godine MMF i Svjetska banka proveli su dvanaestomjesečnu procjenu međunarodnih standarda u industrijskim zemljama i zemljama u razvoju, u suradnji međunarodnim kolegama. Od tada je MMF primio zahtjeve iz više od 100 zemalja za pomoć u uspostavljanju okvira za borbu protiv pranja novca. Od ožujka 2004. godine, odbori Banke i Fonda konačno su se dogovorili da poduzmu sveobuhvatne mjere provodeći procjene usklađenosti s međunarodnim standardima u svojim zemljama članicama i nudeći tehničku

pomoć specifičnu za svaku zemlju onima kojima je potrebna. U suradnji s FATF-om, dvije su institucije organizirale radionice za regionalna tijela i razvile metodologiju za procjenu usklađenosti s 40 preporuka. Aneksija ovih tijela ukazuje na AML okvir koji će uskoro doseći globalnu ekspanziju.

5. SPRJEČAVANJE PRANJA NOVCA U RH

Posljednjih godina u Hrvatskoj rastu banke i financijske institucije. Rizici financijskog kriminala vrlo su visoki za financijski sektor u razvoju, ali Hrvatska se učinkovito bori protiv pranja novca, financiranja terorizma, korupcije i mita učinkovitim zakonima i propisima protiv pranja novca. Dakle, rizici od pranja novca i financiranja terorizma u Hrvatskoj su niski. Hrvatska je također među državama članicama Europske unije.

5.1. HNB i ured za sprječavanje pranja novca

Posljednjih godina u Hrvatskoj rastu banke i financijske institucije. Rizici financijskog kriminala vrlo su visoki za financijski sektor u razvoju, ali Hrvatska se učinkovito bori protiv pranja novca, financiranja terorizma, korupcije i mita učinkovitim zakonima i propisima protiv pranja novca. Dakle, rizici od pranja novca i financiranja terorizma u Hrvatskoj su niski. Hrvatska je također među državama članicama Europske unije.

Hrvatska narodna banka dio je sustava europskih središnjih banaka. Glavni cilj HNB-a je postizanje stabilnosti cijena i stabilnosti financijskog sustava u cjelini. Narodna banka Hrvatske provodi monetarnu politiku i nadzire rad kreditnih institucija, kreditnih unija, platnih institucija i institucija za elektronički novac. Institucije povezane s Hrvatskom središnjom bankom obvezne su osigurati poštivanje propisa protiv pranja novca. (Izvor: HNB)

Ured za sprječavanje pranja novca je hrvatska financijsko-obavještajna jedinica. Ured za sprječavanje pranja novca osnovan je kao samostalna i privatna jedinica koja djeluje pri Ministarstvu financija RH te ima za cilj stvoriti učinkovit proces borbe protiv pranja novca regulirajući propise o sprječavanju pranja novca i financiranja terorizma prema međunarodnim standardima.

5.2. Analiza pranja novca u Hrvatskoj u Uredu za sprječavanje pranja novca

Svakodnevno se obavlja pregled baza zaprimljenih sumnjivih transakcija i vrši predanalitička obrada transakcija iz baza transakcija Ureda koja uključuje pretraživanje baza sumnjivih i gotovinskih transakcija i analizu transakcija po određenim kriterijima. Ured je ovlašten započeti analitičko obavještajnu obradu transakcija nakon što mu obavijest o sumnji na pranje novca ili financiranje terorizma dostave: obveznici (članak 9. Zakona), državna tijela (članak 123. Zakona) i inozmene financijsko obavještajne jedinice (članak 129. Zakona).

Kada na temelju analitičko-obavještajne obrade, uključujući operativnu analizu sumnjivih transakcija zaprimljenih od banaka i drugih obveznika te prikupljenih informacija, podataka i dokumentacije zaprimljenih od nadležnih tijela i inozmenih FOJ, kada Ured ocijeni da u konkretnom slučaju u vezi s transakcijom, osobom ili sredstvima postoje razlozi za sumnju na pranje novca, pisanim putem ili preko zaštićenih komunikacijskih kanala, rezultate sa svom potrebnom dokumentacijom dostavlja nadležnim državnim tijelima ili inozmenim FOJ na daljnje procesuiranje. (Izvor: Ministarstvo financija, RH)

Ključni pokazatelji o analitičko obavještajnom radu Ureda u 2020. god. (01.01.-31.12.2020.):

- Broj otvorenih predmeta sa sumnjom na pranje novca i financiranje terorizma – 403
- Broj slučajeva dostavljenih nadležnim tijelima i inozemnim FOJ – 254
- Vrsta informacije u prosljeđenim slučajevima – 558
- Broj analiziranih i analitički obrađenih transakcija u slučajevima dostavljenim nadležnim tijelima – 3979
- Broj sudionika fizičkih i pravnih osoba u analiziranim transakcijama u slučajevima dostavljenim nadležnim tijelima – 1088
- Broj izdanih naloga bankama za stalno praćenje financijskog poslovanje stranke – 49
- Broj izdanih naloga bankama za privremenom odgodom obavljanja sumnjivih transakcija – 46

= UKUPNA VRIJEDNOST SUMNJVIH TRANSAKCIJA = 33.863.207 HRK
(izvor: Ministarstvo financija)

6. SPRJEČAVANJE PRANJA NOVCA U VRIJEME PANDEMIJE COVID-19

Epidemija osim što je utjecala na svakodnevne životne aktivnosti, utjecala je i na gospodarske aktivnosti pa može negativno utjecati na poslovanje odvjetnika i javnih bilježnika, može im stvoriti financijske poteškoće i povći rizik iskorištavanja novonastalih ranjivosti njihova poslovanja od strane kriminalaca. Bilo je bitno usredotočiti se na uspostavljanje poslovnih odnosa kao i ostalih aktivnosti za vrijeme pandemije COVID-19. Pojam pranja novca nastavio se tijekom pandemije te je zasigurno da su kriminalci iskoristili prednosti koje im je ta pandemija pružala. COVID-19 također je bitno utjecala na promijenjivost rizika pa je važno da postoji svijest o tome da se u poslovnim aktivnostima poveća i usmjeri pozornost na uočavanje indikatora pranja novca i financiranja terorizma.

Odvjetnici i javni bilježnici u vrijeme pandemije COVID-19 trebaju obratiti pozornost na sljedeće aktivnosti:

- ✓ Banke i druge financijske institucije nastavljaju poslovati s ponudom usluga koje su manje ograničavajuće uz intenzivnije poslovanje na distancu
- ✓ Značajno je povećana potražnja medicinskih potrepština poput lijekova, respiratora, zaštitne opreme i sl.
- ✓ Zbog *lockdown-a* i mjera ograničavanja trgovinskih aktivnosti i putovanja, više poduzeća će se ugastiti i prekinuti s radom što rezultira povećanje nezaposlenosti i gubitka državnih prihoda te opće gospodarske krize
- ✓ Državni se resursi preusmjeravaju iz prethodno planiranih aktivnosti radi pronalaženja prikladnog odgovora na COVID-19

(Izvor: Ministarstvo financija, Financijski inspektorat, RH)

Pandemija COVID-19 dovela je do korištenja *online* platformi, pa tako posebnu prijetnju predstavljaju prijevarne aktivnosti. Od zlouporabe identiteta, krivotvorenja robe, prikupljanje sredstva za lažne dobrotvorne organizacije i razne investicijske scheme, uz istodobno povećanje gotovinskih transakcija te povećanjem tzv. cyber kriminala. Pojam *Medicrime* predstavlja opširan pojam koji obuhvaća svaku prijevaru vezanu za medicinsku opremu ili farmaceutske proizvode, a najviše je vezan uz lažiranje proizvoda. Osumnjičeni u ovim slučajevima najčešće su se vodili kao zaposlenici humanitarnih udruga, međunarodnih institucija za distribuciju medicinske opreme i sl.

7. ZAKLJUČAK

U ovom radu obrađena je tematika pranja novca te analize sustava za sprječavanje samog procesa pranja novca. Pranje novca postupak je koji kriminalci (teroristi) koriste kako bi 'očistili' novac koji zarade od zločina poput prijevare, trgovanja ilegalnim drogama i utaje poreza. Čineći da novac izgleda kao da dolazi iz legitimnog izvora, oni mogu prikriti svoje tragove i izbjeći otkrivanje. To čine tako što kupuju, prodaju i usmjeravaju sredstva kroz stvari poput imovine, skupe robe i financijskih usluga. Tada novac troše ili koriste za financiranje kriminalnih radnji. Mnoge terorističke organizacije danas koriste različite oblike tehnika i metoda pranja novca kako bi financirali svoje aktivnosti. Pranje novca otežava vlastima da saznaju odakle dolazi 'prljavi' novac, zaustave kriminal, kazneno gone i oduzmu ilegalno zarađeni novac i imovinu. Ljudi koji financiraju terorizam koriste se slične metode kao i pranje novca kako bi sredstva usmjerili u nasilne svrhe i prikrili tko osigurava i prima novac.

Razvoj tehnologije i globalizacija kontinuirano unaprjeđuju postojeće načine i stvaraju nove mogućnosti za konvertiranje prljavog novca u različite legalne oblike financijske aktive. S obzirom na tajnost i prirodu pranja novca teško je procijeniti koliko zapravo vrijednosti je u pitanju. Smatra se da se godišnje u svijetu „opere“ 900 milijardi dolara od čega polovica dolazi iz ilegalne trgovine drogama. To ukazuje na povezanost pojave pranja novca s organiziranim kriminalom koji u najvećem opseg stoji iza ilegalne trgovine drogama. Sami proces pranja novca teško se može kontrolirati te kako bi borba protiv tog kriminalnog djela bila efikasnija, ona zahtjeva da se svi društveni čimbenici angažiraju jer prije svega, ugrožava ne samo ekonomske već i političke, pravne, kulturne i druge značajne vrijednosti društva. Iz razloga što je ovo posljedica neefikasnog funkcioniranja sistema, borbom za efikasnije djelovanje institucija može se suprostaviti procesu pranja novca i podići životni standard na viši nivo, a to će se postić provedbom Zakona i efikasnim radom policije odnosno, tijela nadzora.

U Hrvatskoj se za aktivnost sprječavanja pranja novca brinu odgovarajući institucionalni okviri gdje se nalaze financijske institucije, bankovne institucije, regulatori i ostali od kojih je bitno izdvojiti Ured za sprječavanje pranja novca koje je zaduženo za sprječavanje te vrste kriminala u svojoj državi.

LITERATURA

Popis knjiga i časopisa:

1. Aglietta Michael i Orlean Andre (ur.) Novac i suverenitet, Golden arketin – Tehnička knjiga, Zagreb, 2004.
2. Brlić, J. (2010.), Preventivni sustav sprječavanja pranja novca, Računovodstvo i financije, Zagreb,
3. Brigitte Unger. (2007.), The Scale and Impacts of Money Laundering, Cheltenham, UK- Northampton, Ma, USA,
4. Camdessus, Michael., (1998.), Money Laundering: the Importance of International Countermeasures, International Monetary Fund, Plenary meeting of the FATF, Paris,
5. Carinski vjesnik br.10 (2010.), Sprječavanje pranja novca i financiranje terorizma, Zagreb (ČASOPIS)
6. Cyril Aydon, Povijest čovječanstva, Znanje, Zagreb 2009.
7. Dvornik Ivo, Novac I novčana politika, Liburnija, Rijeka 1975.
8. Ferguson Niall, Uspom na novca, Naklada Ljevak, Zagreb, 2009.
9. Katusić-Jergović, S. (2007.), Pranje novca, Hrvatski ljetopis za kazneno pravo i praksu, Zagreb,
10. Madinger, J. (2006.), Money Laundering: A Guide for Criminal Investigators, CRC Press LLC, Florida,
11. Matić Branko (2011.), Monetarna ekonomija, Osijek,
12. Milčić, I. (2012.), Primjeri evidencija koje proizlaze iz Zakona o sprječavanju pranja novca i financiranja terorizma, Računovodstvo i financije, Zagreb,
13. Pedić, Ž. (2010.), Nefinancijski sektor i samostalne profesije u kontekstu sprečavanja pranja novca, Zagreb,
14. Pezer-Blečić, S. (2008.), Obveze računovođa, revizora i poreznih savjetnika u sprječavanju pranja novca, Hrvatska zajednica računovođa i računovodstvenih djelatnika, Zagreb,

15. Sarić, Ž. (2016.), Provođenje mjera za sprječavanje pranja novca i financiranja terorizma kod posrednika u prometu nekretnina, Zadar.

Internetski izvor:

- <https://gong.hr/2022/01/21/gongove-preporuke-za-suzbijanje-pranja-novca/> - schema pranja novca
- <https://www.hnb.hr/documents/20182/123133/e-smjernice-zakon-spnft-ki-en.pdf/5cbbdd9d-31af-4690-98cd-77d1f84f594f> - HNB i Ured za sprječavanje pranja novca
- <https://mfin.gov.hr/UserDocsImages//dokumenti/o-ministarstvu/ustrojstvo//Godisnje%20izvjesce%20o%20radu%20Ureda%20za%202020.0.%20godinu.pdf> - analiza pranja novca u Hrvatskoj

POPIS KRATICA

FATF – Financial Action Task Force (Grupa za financijsku akciju protiv pranja novca)

MUP – Ministarstvo unutarnjih poslova

DORH – Državno odvjetništvo Republike Hrvatske

ICT – Information and Communications Technology (Informacijska i komunikacijska tehnologija)

OFC – Offshore financijska središta

AML – Anti money laundering

OECD – Organization for Economic Co-operation and Development (Organizacija za ekonomsku suradnju i razvoj)

FIU – Financial Intelligence Unit (Financijska obavještajna služba)

MMF – Međunarodni monetarni fond

UNODC – United Nations Office on Drugs and Crime (Ured Ujedinjenih naroda za droge i kriminal)

FOJ – Financijsko obavještajne jedinice

SWIFT – Društvo za svjetsku međubankarsku financijsku telekomunikaciju

GPML – Globalni problem protiv pranja novca

PEP – Politički izložene osobe

NCCT – Nekooperativne zemlje i teritorij